

Uvodne misli

Slovenski politični prelom na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta 20. stoletja je bil že večkrat pod drobnogledom strokovnjakov različnih humanističnih in družboslovnih strok in ne gre dvomiti, da bo tako tudi v bodoče. Veliki prelom, ki se malim narodom ne dogaja prav pogosto, vedno znova vzbuja pozornost bolj ali manj strokovne javnosti. V javnih medijih bolj budno spremljajo interpretacije iz političnih krogov, medtem ko lahko strokovna srenja računa le na majhno dozo medijskega prostora in časa. Na znanstvenih simpozijih ali v zbornikih je enkrat bolj v ospredju določena specifična dogajanja, drugič pa se razmišljanja raziskovalcev obrnejo v kakšno drugo smer. O slovenski demokratizaciji in osamosvajanju so že pisali različni avtorji v različnih monografijah in zbornikih in tovrstna dela so večkrat omenjena v zborniku med opombami in sezname literature. Pričujoče delo lahko zatorej štejemo kot še en kamenček v mozaiku spoznavanja naše ne tako oddaljene preteklosti, na katere so pri starejši in srednji generaciji spomini bolj ali manj sveži. Za mlajše generacije Slovencev pa to obdobje že sodi v zgodovino, s katero se lahko seznanjajo le posredno, v pogovorih s starejšimi ali s prebiranjem knjig, ne sodi pa več v svet lastnih spominov.

V zborniku so objavljeni prispevki, ki so jih avtorji v krajši obliki predstavili na znanstveni konferenci, ki jo je 23. in 24. septembra 2010 organiziral Inštitut za novejšo zgodovino. Konferenca je potekala v dvorani Slovenske matice v Ljubljani. Referenti so bili priznani domači in tuji strokovnjaki, s prispevki pa so se predstavili tudi mlajši domači strokovnjaki, ki se šele uveljavljajo pri proučevanju sodobne slovenske zgodovine. Da je obdobje slovenskega osamosvajanja aktualna tema, so pokazali tudi številni udeleženci, ki so se vključili v razpravo. Med poslušalci so bili tudi nekateri ugledni slovenski politiki, ki so sami aktivno krojili čas, predstavljen v prispevkih v tem zborniku.

Na nekaterih drugih konferencah o slovenski demokratizaciji in osamosvajanju so bile v preteklosti v ospredje postavljene tematike nove porazdelitve politične moči v Sloveniji, oblikovanja novih političnih strank, vojaška vprašanja osamosvajanja in problematika prelomnih dogodkov iz poletja 1991. Slovensko zgodovinopisje pri raziskovanju velikih prelomnic iz preteklosti lastnega naroda običajno izhaja iz pogledov, razmišljanj in dejanj vsakokratnih slovenskih elit ali njenih posameznih veljakov. Tokrat smo poskušali prestopiti ta okvir in dejanjem, za katerimi je stalo tedanje slovensko vodstvo, dodati tudi ocene, kako so slovensko dogajanje ocenjevali posamezniki ali skupine izven Slovenije.

V uvodnem sklopu predstavljeni prispevki bodo tako poskušali umestiti slovensko dogajanje v okvir širšega preloma na evropski celini. Skladno z naslovom *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem* (ki je bil tudi naslov simpozija) pozornost avtorjev v drugem sklopu ni bila usmerjena le v osamosvajanje, temveč tudi v vzpostavljanje novih demokratičnih struktur. Slovenija je namreč v orisanem obdobju hkrati doživljala dva velika procesa, osamosvajanje in demokratizacijo, pri čemer se je v javnosti slednjemu, ki se je kronološko gledano začel odvijati že pred osamosvajanjem, posvečalo manjšo pozornost. Nekateri prispevki zato posegajo že v leta pred prelomom, ko so se začeli kazati nastavki oblikovanja demokratičnih struktur, ko so slovenski intelektualci oblikovali zahteve, ki so bile najprej posamično objavljene v medijih. Kasneje so bile združene v jasno izražen politični koncept in program in nato v začetku devetdesetih že delno realizirane v večstrankarskem parlamentu. Večina idej seveda ni mogla biti realiziranih v kratkem času, toda ostale so kot dolgoročni načrt oblikovanja slovenske države kot moderne parlamentarne demokracije zahodnoevropskega tipa.

V naslednjih dveh sklopih je dogajanje v Sloveniji orisano skozi poglede drugih na dogajanja v najbolj zahodni jugoslovanski republiki. Več prispevkov se dotika pogledov na slovensko dogajanje v očeh nekdanjih sodržavljanov iz skupne države Jugoslavije. V njih je razvidna dvojnost v ocenjevanju dogajanja v Sloveniji, ki je bila odvisna od tega, ali je posameznik sodil med simpatizerje demokratizacije in se je tudi sam zavzemal za temeljito preoblikovanje notranjih jugoslovanskih državnih struktur, ali pa je dogajanje zaradi nejasne prihodnosti ocenjeval v bolj temnih podobah. V zadnjem sklopu so predstavljeni odmevi iz dveh sosednjih držav in tudi v tem primeru iz dveh različnih zornih kotov, iz vidika tedanje politične elite slovenske sosedne in iz ocen predstavnikov zamejskih slovenskih manjšin. Slovenski bralec bo lahko soočen s spoznanjem, ali so bili slovenski pogledi na demokratizacijo Slovenije in Jugoslavije sploh razumljeni v smislu, kot s(m)o jih pojmovali Slovenci sami.

Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem in osamosvojitve sta bila procesa, na katera smo lahko državljani Slovenije upravičeno ponosni, čeprav so bile na poti zagrešene tudi nekatere večje napake. Pričujoči zbornik dodaja zgolj še en pogled na to dogajanje, ki bo v prihodnosti deležen še številnih dopolnitev, prevrednotenj ali polemik. Raziskovanje zgodovine je proces brez konca, saj si nihče ne sme lastiti pravice, da je edino zveličavno le njegovo stališče in da je njegovo delo dospelo na edini možni cilj.

Aleš Gabrič